

Uit: *Insula Dei van Nescio*, een ingekort fragment

[De ik-figuur zit met een vriend van vroeger in een café. Het is Februari 1942]

Hij at en dronk en we zeiden even nix. Z'n snor bedierf 't een beetje, maar in z'n soort was dat toch ook weer aardig. En toen zei ik: "Dat boek van je, weet je nog wel Flip?"

Dat boek, dat eindelijk was uitgegeven en een beetje patroniserend gerecenseerd en niet gelezen en al bijna twintig jaar vergeten.

"Daar ben ik allang overheen...de onsterfelijkheid heb ik allang opgegeven.

't Eindigt toch allemaal in..." Hij wachtte even, keek droevig naar buiten:

"In sneeuw en ijs."

Toen keek i me even strak aan door z'n lorgnet en zei:

"Hoe vind je me eigenlijk?"

Daar moest ik even over nadenken.

"Zeg 't maar gerust. Ik weet heel goed hoe ik ben en ik weet ook al hoe je me vindt. Je vindt me droevig."

Ik zweeg nog even, keek naar z'n brilleglazen en knikte toen.

"Ik ben niet droevig. Ik ben een eiland."

"Een eiland,"zei ik, zo effen mogelijk. "Zijn we niet allemaal eilanden?"

"Misschien, ik denk niet zoo veel over allemaal, maar *ik* ben een eiland".

Even stilte.

"Niet zomaar een eiland. Ik ben een groot eiland. D'r is van alles op.

Geen sneeuw en ijs. Maar heele rivieren van bewegend water. De Rijn, de Waal, de Maas, de Schelde beneden Antwerpen. Ik kan niet alles opnoemen.

En steden: Middelburg, zoals 't vroeger was, en Maastricht..., ik kan niet alles opnoemen. De brokken die niet deugen heb ik er uitgezaagd."

"En niet bezet?"vroeg ik.

Hij keek op. Nu moest *hij* even nadenken.

"Bezet?"zeidi mijmerend. "Daar heb ik nooit aan gedacht. Nee, niet bezet.

Hoe kan iemand mij bezetten? Dat gaat buiten me om. M'n armoed gaat ook buiten me om. M'n eiland is een klooster."

Uit: *Meditatie XVII van John Donne*, twee fragmenten

De Kerk is katholiek, dus algemeen, en zo zijn haar daden; alles wat zij doet betref allen. Wanneer zij een kind doopt, gaat dat ook mij aan; want dat kind krijgt daardoor hetzelfde hoofd, dat ook mijn hoofd is, en wordt ingebed in dat lichaam, waarvan ook ik een deel ben. En als zij een mens begraaft, gaat ook die handeling mij aan: de hele mensheid is ontsproten aan één auteur en vormt één boekdeel. (...)

I Am A Rock

Simon And Garfunkel

A winter's day
In a deep and dark December;
I am alone,
Gazing from my window to the streets below
On a freshly fallen silent shroud of snow.
I am a rock,
I am an island.

I've built walls,
A fortress deep and mighty,
That none may penetrate.
I have no need of friendship; friendship causes pain.
It's laughter and it's loving I disdain.
I am a rock,
I am an island.

Don't talk of love,
But I've heard the words before;
It's sleeping in my memory.
I won't disturb the slumber of feelings that have died.
If I never loved I never would have cried.
I am a rock,
I am an island.

I have my books
And my poetry to protect me;
I am shielded in my armor,
Hiding in my room, safe within my womb.
I touch no one and no one touches me.
I am a rock,
I am an island.

And a rock feels no pain;
And an island never cries.

Overweging

“An island never cries”. Een eiland *huilt* tenminste niet.

In de song van Simon & Garfunkel, die zojuist klonk, gaat het over iemand die zich opstelt als een rotsachtig eiland. Hij is bang voor vriendschap en voor liefde, omdat die alleen maar pijn kunnen veroorzaken. Hij heeft dat aan den lijve ondervonden en daarom heeft hij zich verschanst achter een muur van - opmerkelijk genoeg - boeken en poëzie.

“Ik ben een rots, ik ben een eiland”.

“Ik ben een eiland”- dat zegt ook Will, een vrijgezel van achter in de dertig, gespeeld door Hugh Grant in de film *About a boy*. In de openingsscène zit Will in zijn huis TV te kijken. We zien een quiz-master en horen een vraag:

“Van wie is de uitspraak “*No man is an island*” - is die van John Donne, John Milton, John F. Kennedy of Jon Bon Jovi?”

“Domme vraag”, zegt Will, “van Jon Bon Jovi natuurlijk! En trouwens, wat een flauwekul, zeg. Niemand een eiland? - Iedereén is een eiland. En ik ben Ibiza”. Déze man is vooral bang voor afhankelijkheid. Hij redt zich prima met zijn TV, DVD-speler, magnetron en af en toe een vriendinnetje. Hij heeft niemand nodig.

In het verhaal *Insula Dei*, dat Nescio ruim twintig jaar na de Uitvreter en de Titaantjes heeft geschreven, gaat het om meer dan bindingsangst of de angst om gekwetst te worden. Hier ontmoeten we een man die zichzelf een eiland schept als toevluchtsoord in de harde werkelijkheid van een oorlogswinter.

De verteller, Nescio zelf, ontmoet op straat zijn oude vriend Flip. Hij neemt hem mee naar een café, waar ze herinneringen ophalen. En daar zegt Flip dan die zin: “Ik ben een eiland”. Zijn vriend meent dit te begrijpen. Hij kent zelf een vergelijkbaar gevoel dat hij “*Insula Dei*” noemt (eiland Gods). Dat gevoel lijkt op de tijdloze vrijheid van de jeugd, als je nog geen maatschappelijke verantwoordelijkheid te dragen hebt. In dat opzicht heeft hij iets gemeen met die Will in de film. Maar voor Nescio openbaart dit eilandgevoel zich vooral in de natuur. Het zijn herinneringen aan natuurervaringen, die hem die associatie met het Eiland Gods geven. En hij meent dat te herkennen bij Flip, met wie hij die herinneringen deelt.

Maar als hij in een tweede gesprek quasi begrijpend tegen Flip zegt: “*Insula Dei*”, krijgt hij geen reactie. Later denkt hij daarover na en vraagt hij zich af, wat dit Eiland Gods nu eigenlijk voor hemzelf betekent. Het heeft geen vaste plek in zijn hoofd - eigenlijk ligt het eiland meestal buiten hem of in zijn herinnering, als een melancholiek verlangen. En het verschijnt altijd als een moment van genade, hem geschonken door een verre onbegrijpelijke God.

Tenslotte, in een laatste gesprek van de twee vrienden, wordt het voor de lezer duidelijk, dat Flips eiland niet alleen een schuilplaats is tegen de winter en de oorlog, maar ook tegen de pijn van gemis en rouw na het verlies van vrouw en kinderen. Voor hem is de vlucht naar het eiland-in-zijn-hoofd een bittere noodzaak, een manier om God begrijpelijk te maken, klein te krijgen zelfs. En zo hebben de verteller en zijn vriend het toch elk over iets anders. Het verhaal gaat in wezen over de vraag, of je een ander werkelijk kunt verstaan, of we niet toch allemáál een eiland - en dus eenzaam - zijn.

De uitspraak "No man is an island" van John Donne lijkt hier op het eerste gezicht haaks op te staan. Het is een veel gebruikt citaat, (inderdaad ook in de song *Santa Fé* van Jon Bon Jovi), maar een citaat dat in de loop der tijd volkomen los van zijn context is geraakt.

Daarom eerst iets over de schrijver zelf. Hij is een iets jongere tijdgenoot van Shakespeare, aanvankelijk katholiek, maar later tot de anglicaanse kerk bekeerd. Eerst ambieerde hij een functie aan het hof of in staatsdienst. Toen dat niet erg wou lukken, besloot hij geestelijke te worden. (Ja, zo gaat dat....) Uiteindelijk heeft hij het nog geschopt tot deken van de St.Paul's. Zijn *Meditaties* schreef hij n.a.v. een ernstige ziekte. In *Meditatie XVII*, waar we iets uit hoorden, stelt hij zich voor dat hij doods klokken hoort luiden en dat hij vraagt voor wie die bedoeld zijn. Het zou wel eens kunnen, beseft hij, dat ze voor hemzelf luiden. Maar als hij daarover doordenkt, besluit hij: ze luiden sowieso voor mij, want ik ben geen eiland, ik ben deel van de mensheid en als iemand sterft, sterft er ook iets van mij. Het is niet helemaal duidelijk wie hij bedoelt met die mensheid. Misschien alleen de christenen of de kerk? Hoe dan ook, deze mensheid vergelijkt hij met Europa. Verder reikte zijn 17e-eeuwse blik niet. Maar wat zie je, als je zijn beeld toepast op onze *global village*? Deze wereld als één groot lichaam, met de televisie als ogen, een energievretende economie als kloppend hart en een alles verbindend Internet als zenuwstelsel. Hoeveel cellen van zo'n lichaam(mensen) sterven daar per minuut? En gaat mij dat nog aan? Dat is haast niet te bevatten.

Van de weeromstuit lijkt iedere individuele Westerling op een eilandje. Een Afrikaanse kennis zei eens tegen me: "Wat leven jullie toch apart van elkaar. En die arme kinderen: allemaal alleen, elk achter zijn eigen televisie. Hij vond het maar niks. De koningin vond het, in haar Kersttoespraak, ook verontrustend: allemaal achter de computer, zgn. met elkaar communiceren, maar echt contact, - ho maar.

Waarschijnlijk kent elke tijd en elke cultuur zijn eigen vormen van verbondenheid en afzondering, maar universeel is misschien wel, dat mensen in hun hoofd een kamertje hebben, waar ze zich terug kunnen trekken. Dat ze bijv. kunnen inrichten met een Perzisch tapijt, een stel schemerlampen, een bankje en een glas water (Insula Dei in de visie van beeldend kunstenaar Frank Halmans). Of ze stofferen het met alle mooie plekken die ze ooit hebben bezocht, zoals de Flip uit het verhaal van Nescio. Of ze zoeken die kamer buiten, op de fiets langs het Gein. Of ze laten hem juist helemaal leeg, zoals de mystici. Hún toevluchtsoord is kaal, maar kent vensters die openen naar de eeuwigheid, of de Eeuwige, zo u wilt.

Met de Eeuwige, "die woont door alles heen", die al die plekken weet te vinden en daardoor allen met allen verbindt, komen we terug bij John Donne die, denk ik, zo iets bedoeld moet hebben.

Zijn uitspraak *No man is an island* heeft deze diepere betekenis echter verloren. en wordt nu opgevat als kritiek op individualisme en egoïsme en als pleidooi voor sociaal gedrag. Zoals Will in de film *About a boy* van een kleine jongen leert, dat je pas mens bent in relatie tot anderen. Dat is natuurlijk mooi en goed en waar. Maar het vermogen om je terug te trekken uit het dagelijks gedoe en op een veilige plek je ziel te ontmoeten, is ook wat waard. Dan kun je, dankzij de stem van de Ene, een eiland zijn én tegelijk een deel van het grote geheel.

Moge het zó zijn.